

**АРХІТЕКТУРНО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МУРОВАНИХ
ЦЕРКОВ БУКОВИНИ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

У статті розглядається сакральна мурована архітектура. Головна увага акцентується на стилістиці зведення та оздоблення церков. Автор аналізує вплив традиції на побудову споруд.

Ключові слова: сакральна архітектура, об'ємно-просторова композиція, бароко, еkleктика, модерн.

В статье рассматривается сакральная каменная архитектура. Главное внимание акцентируется на стилистике возведения и отделки церквей. Автор анализирует влияние традиции на построение сооружений.

Ключевые слова: сакральная архитектура, объемно-пространственная композиция, барокко, эkleктика, модерн.

The article deals with sacred stone architecture. Home emphasizes the construction and decoration of churches stylistics. The author examines the impact of tradition on building structures.

Key words: sacral architecture, by volume of-spatial composition, baroque, eclecticism, modern.

Сакральна архітектура, зокрема кам'яне храмове будівництво, займає важливе місце в духовній культурі України. Західноукраїнську церковну архітектуру репрезентують храми Буковини. Слід відмітити, що найбільш інтенсивне храмове муроване будівництво на Буковині велось з кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст. За ініціативи Австрійського уряду був створений Православний релігійний фонд, що фінансово допомагав у будівництві мурованих церков. Храмова архітектура цього періоду відрізняється розмаїттям стилів та напрямків.

В період кінця XVIII ст. церковній архітектурі притаманні риси пізнього бароко, що відзначається більшою лаконічністю та переходом від вибагливих силуетів до більш простих геометризованих з використанням класичного ордеру, позбавлених пишного орнаменту. Характерною для цього періоду є угнута форма бань. Яскравим прикладом такого типу споруд є церква Різдва Богородиці (рис. 1). В плані являє витягнутий прямокутник з прилеглими із півночі, півдня, та сходу екседрами, що утворюють трилисник, типовий для архітектури Молдавії. Церква зберегла елементи оборонного призначення, оборонну галерею навколо всієї споруди, маленькі вікна-бійниці в стінах другого поверху, сходи та стіни завтовшки від 1 до 1,4 метра. Семибанна святиня схожа на храми козацького бароко на Лівобережній Україні [6, с.14].

Рис. 1

Церква Різдва Богородиці (1765-1767рр.), м. Чернівці

Риси бароко властиві наступним сакральним спорудам: церква Успіння Богородиці (рис. 4), церква Святого Миколая (рис. 2), римо-католицький костел Воздвиження Святого Хреста (рис. 3).

Рис. 2

Церква Святого Миколая (1834 р.), смт. Вашківці Вижницького району,
Чернівецької обл.

Зразок мурованого безкупольного храму, що отримав розповсюдження на Буковині, представляють церкви Різдва Богородиці (рис. 5) та Успіння Богородиці (рис. 6). В сакральних спорудах проявились типові риси україно-молдавської храмової архітектури: план у формі трилисника, відсутність куполу та включена у загальний об'єм дзвіниця. Характерною бароковою рисою даного типу споруд є розміщення барокової дзвіниці над бабинцем.

Рис. 3

Римо-католицький костел Воздвиження Святого Хреста (1787-1814 рр.),

м. Чернівці

Рис. 4

Церква Успіння Богородиці (1821 р.), м. Чернівці

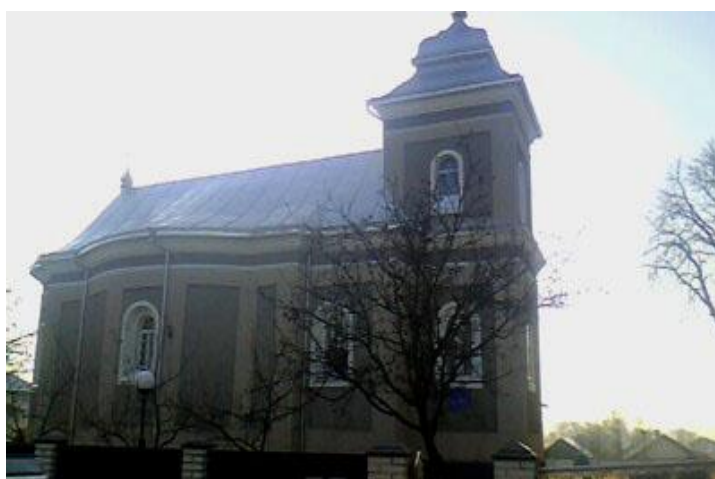

Рис. 5

Церква Різдва Богородиці (1812 р.), с. Шипинці, Кіцманського району
Чернівецької обл.

Рис.6

Церква Успіння Богородиці (1798 р.), с. Глиниця Кіцманського району
Чернівецької обл.

Серед мурованих храмів Буковини кінця XVIII ст. особливу увагу привертає велична оборонна церква Різдва Пресвятої Богородиці (рис. 7), зведена у 1797 році. Дзвіниця, що розміщена над бабинцем має вигляд оборонної башти. Храм є тридільним, одноглавим з прямокутним бабинцем і навою та напівкруглою апсидою.

У Західній Україні, яка перебувала у складі Австро-Угорської імперії, розвиток архітектури мав свої особливості. На відміну від центральної України він був тісніше пов'язаний із західноєвропейським мистецтвом. Прикладом цього є Резиденція Буковинських митрополитів, спроектована чеським архітектором, випускником Віденської академії мистецтв Йозефом Главкою.

Рис. 7

Церква Різдва Пресвятої Богородиці (1797 р.), с. Звенячин

Заставнівського району Чернівецької обл.

Комплекс є зразком еkleктичного архітектурного стилю II половини XIX ст., де поєдналися стильові форми та мотиви романської архітектури з візантійською. Про вплив романської архітектури говорять контури стін оздоблені зубчастими виступами, що нагадують замки часів феодальних міжусобиць. Готичний стиль простежується у крутих схилах дахів та декоративних деталях. Органічно в ансамблі поєднані мавританські елементи – вежі з куполами “мінарети”, типовий зразок культової архітектури Сходу. Особливо виділяється покрівля корпусів, викладена кольоровою глазурованою черепицею, що є зразком декоративно-прикладного мистецтва Буковини [9, с.150-163]. Особливої уваги заслуговує Семінарська церква трьох Святителів (рис. 8), що входить до ансамблю Резиденції. В планувальному і об’ємному рішенні храму проявляються тенденції пізньо-візантійської архітектури. Екстер’єр та інтер’єр храму доповнюють різні “історичні стилі” – романський, готика, ордерні мотиви [5, с.32-35].

У візантійському стилі збудований Кафедральний собор (рис. 9). Крім монументального куполу, що перекриває сполучення трансепту і головного нефу церкву увінчують ще два куполи, а також дві вежі-дзвіниці з боків фасаду. Побудований собор у стилі італійського Ренесансу, де за основу узятий один з проектів Петербурзького Ісаківського Собору, подарований єпископу Євгену Гакману під час його паломництва до Троїце-Сергієвої Лаври. Автор проекту – видатний віденський архітектор А. Рьоль [9, с.136].

Рис. 8

Церква Трьох Святителів (1864-1882рр.), м. Чернівці

Рис. 9

Собор Святого Духа (1844-1864 рр.), м. Чернівці

За своєю об'ємно-просторовою композицією (купол над головною частиною храму, фасад із двома вежами) церква Святої Параскеви (рис. 10) близька до композиції Кафедрального собору. Її збудували в 1843-1862 роках за проектом місцевого архітектора А. Павловського. Архітектурна обробка церкви

повторює мотиви північно-італійської архітектури XI ст., коли вони за стилем були близькі до візантійських [7, с.6].

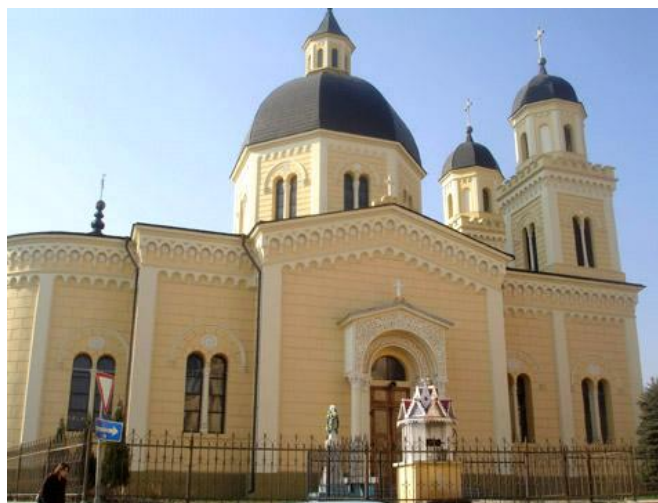

Рис. 10

Церква Святої Параскеви (1843-1862 рр.), м. Чернівці

У стилі еклектики зведений у 1905-1913 роках храм Св. Іллі (рис. 11). Над проектом працював австрійський архітектор Карл Адам Ромшторфер, колишній директор Промислової школи у Чернівцях. Архітектурні форми храму нагадують середньовічні молдавські церкви, у плані має вигляд трилисника. В архітектурі церкви, подібно як в середньовічних молдавських храмах, використано елементи готики – контрфорси та стрільчасті прорізи на північному та південному фасадах пронаоса. Декор храму виконано в дусі модерну.

Рис. 11

Церква Святого Іллі (1905-1913рр.), с. Топорівці Новоселицький район
Чернівецької обл.

На зламі XIX і XX ст. почалося формування нових стильових напрямів. У Європі провідним стилем визначено модерн, що набуває різних назв у різних країнах: “ар-нуво”, “сецесіон”, “югендштіль”. У нетиповому для Західної України стилі модерн зведена церква Вознесіння Господнього (рис. 12) у с. Рідківці. Хто архітектор – невідомо, але є припущення, що церкву у Рідківцях спроектував галицький архітектор В. Нагірний, автор понад 200 мурованих церков у Галичині [2, с.9]

Рис. 12

Церква Вознесіння Господнього (1906 р.), с. Рідківці Новоселицький район
Чернівецької обл.

Отже, період панування Австро-Угорської імперії пов'язаний з активним будівництвом мурованих церков. Він представлений безліччю храмів, спорудження яких відбувалося у час змін стильових напрямів наприкінці XVIII – початку XX ст. В цей період простежується різноманіття об'ємно-планувальних вирішень, серед яких переважають тридільні церкви - план та об'єм складається з трьох частин — апсиди, бабинця та нави. Під впливом традиційної архітектури наву завершують банею. Окрім того, на території Буковини розповсюджений тип безкупольних церков, об'ємно-просторова відмінність полягає у наявності вежі над притвором. Пізнє бароко, еkleктика,

модерн та традиціоналізм – стилі, що були панівними в мурованій сакральній архітектурі Буковини даного періоду.

Література:

1. Біленкова С. В. Архітектура Чернівців XIX – I пол. XX ст. / С. В. Біленкова. – Чернівці : Букрек, 2009. – 44с.
2. Бобош Г. Є. Формування архітектури мурованих церков Галичини кінця XVIII – початку XIX століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури : спец. 18.00.01 „Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” / Г. Є. Бобош. – Львів, 2005. – 20 с.
3. Буковина. Її минуле і сучасне / під ред. Д. Квітковського, проф.. Т. Бриндзана, А. Жуковського. – Париж – Філядельфія – Детройт : Зелена Буковина, 1956. – 965 с.
4. Історія української архітектури / [Асєєв Ю. С., Вечерський В. В., Годованюк О. М. та ін.] ; за ред. В. І. Тимофієнка. – К. : Техніка, 2003. – 472 с.
5. Ковальчук Д. Архітектура резиденції буковинських митрополитів та іконопис храму Трьох Святителів / Д. Ковальчук , Л. Канюка // Вісник Буковинського православного університету імені Є. Гакмана: збірник наукових праць. Вип. 1: Теологія. – Чернівці : Відродження, 2003. – С. 32–42
6. Никирса М. Церкви колишнього передмістя Горечі / М. Никирса. – Чернівці. – 2007. – 16 листопада(№46). – С.14
7. Никирса М. Церква Святої Параскеви / М. Никирса. – Чернівці. – 2007. – 13 квітня. – С. 6
8. Селезінка В. Місто моєї любові / В. Селезінка. – Ч. 2. – Чернівці : Крайова освіта, 2007. – 440 с.
9. Чеховський І. Прогулянка Чернівцями та Буковиною: Путівник / І. Чеховський. – К. : Балтія-Друк, 2007. – 268 с.
10. Чеховський І. Історична дефіляда слідами монарших осіб / І. Чеховський. – Свобода слова. – 2006. – 23 березня (ч.11). – С. 14